

Г Л А С Н А Р О Д А .

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вредн. — Дописи се пишу уредништву а претплата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретка оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 30.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 29. ЈУЛА 1873.

ГОДИНА III.

О Ш К О Л А М А .

I.

Природа је човека обдарила разним даровима. Она му је дала тело, које усправце хода, које серазликује од свију животињских телеса. Но ма колико да се човек телом својим од животиња разликује, инак је он њиме доста на њи наличан.

Тек унутарњом снагом својом, тек људским разумом својим, превазилази човек све створове природне, па и оне, који су после њега најсавршенији, а то су — животиње. Разумом својим је човек кадар да разликује једну ствар од друге, да знаде шта му користи шта ли штете доноси, да разликује добро од зла. Разумом својим кадар је човек да сазна, зашто борави на овоме свету, шта је задатак, шта ли цел његова живота?....

Па шта је управо задатак, шта је цел живота човечијег? Човек је створен на овај бели свет, да буде сретан. Срећа је дакле задатак, срећа је цел његовог живота. Само треба знати, шта је права срећа човечија? Једни мисле да су сретни, ако имају доста јести и пити, ако могу по вољи страсти своје задовољити. Други мисле да су сретни, ако имају ризницу пуну блага. Тако мишљаше и Крез, краљ Лидије, у малој Азији. Једанпут дође к њему Солон, највећи мудрац и законодавац Атине, најглавније вароши у Грчкој. Крез мислећи да је зато, што је најбогатији, и најсретнији, запита Солона, које најсретнији на беломе свету, очевивајући насигурно, да ће овај њега као таковог означити. Али Солон одговори: Најсретнији су на овоме свету Клеовиг и Витон. То беху два честита сина своје честите мајке. Једанпут мати хтеде да иде у храм, да се помоли Богу. Волови се беху разболели. Тада се Клеовиг и Витон упрегну у кола, одвукну матер до храма, али се тако уморе, да поред храма мртви попадају. Солон још наређа најсретнијих људи на овоме свету. Између других једнога Грка, који поштено живљаше и поштено на бојноме пољу за отаџбину погибе. Солон наређаше најстарије људе на свету, али не уврсти међу њих и Креза, а имађаше право, јер овај набрзо изгуби оно, у чему, по његовом мњењу, највећа срећа лежаше

изгуби благо, државу и имање своје.... Није дакле срећа у богатству, у телесном задовољству и уживању, него је у испуњавању својих најсветијих човечанских дужности.... А како човек може што боље своје дужности извршити, како може што сретнији постати? Човек може што сретнији постати, ако дарове своје, телесне и душевне, што већма развије и усаврши. Да би човек могао дарове своје усавршити, важно је да он себе и све, што је око њега упозна, проучи. Прво и прво је нужно да он упозна тело своје, да сазна, из каквих се оно састојака састоји? Да сазна, шта је све нужно за одржање телесне снаге, телесног живота; да се увери, која је храна и које је пиће за тело најприкладније. Даље је нужно да човек појма добије и о свему оном, што телесном успевању његовом шкоди, што му смета, те не може да буде чио и здрав, као од мајке рођен. Нужно је да човек проучи науку о здрављу.... Даље је нужно, да човек и своју унутарњост упозна, да своје душевне дарове проучи, да сазна, каквих све имаде у човеку особина, каквих имаде добрих својстава, и врлина, и каквих рђавих мана. Нужно је знати науку о души или психологију.... Даље је нужно знати науку о мишљењу, логику, то јест науку, која нас учи, како треба зрело мислити и расуђивати.... Како људи већ одавна постоје на свету, то су они досад ваздан добрих и рђавих дела починили, треба дакле и то сазнати, а наука која нас то учи, зове се историја, или повесница рода људског.... Како човек живи у породици, у општини и у држави, то је нужно да се у једној, у другој и у трећој знаде наћи. Као члан породице човек је муж, отац, и кућегазда. Као оцу нужна му је наука о васпитавању. Дивна и најдужнија наука, само штета, што је нико не проучава, јер се у свима школама не предаје, а то би требало чинити, јер имали шта важније за човека и оца од његове деце?.. Као члану општине и државе треба човеку наука о праву, да сазна каква права и какве дужности имаде он у њима....

Природа је човека одарила једним од најдивнијих дарова, говором, језиком. Он треба дакле да проучи и науку о језику и све оно, што је на матерњем

му језику написано, а томе га учи наука о књижевности или литература.... Пошто је за мање народе нужно знати, шта све раде већи, напреднији народи, то треба, когод само може, да изучи језик и књижевност којег већег изображенијег народа. За Србија је најбоље ако изучи немачки језик; јер Немци су му најближи, и кад њихов језик знаде, онда ће дознати и шта други изображени народи раде, пошто Немци о свима пишу.... Али пошто и ван човека имаде света, пошто је човек чедо земље и природе, то он треба и мора да упозна матер своју земљу и природу. Он ваља да упозна спољашност наше земље, да сазна, шта све на њој имаде, како она изгледа, а томе га учи земљопис или географија. Он ваља да проучи створове, који се сви на земљи налазе. Да се упозна са сватри царства природних створова: са минералима, рудама (камењем), са биљкама и са животињама. Прво га учи: наука о рудама или минералографија, друго: наука о биљкама или ботаника, а треће: наука о животињама или зоологија.... Дале треба човек да упозна и унутарњост земљину, те да блага она, која се у недрима њенима скривају, на видело дана износи и да их на корист своју употреби. Томе га учи наука, која се зове геологија... Још је човеку нужна наука о бројању или аритметика, наука о мерењу или геометрија, наука о појавима природним, наприлику светлости, топлоти, киши, снегу и т. д. која се зове физика....

Ове и друге науке нужне су човеку, ако хоће да себе усаврши, ако хоће да што боље задатак свој на земљи изврши....

На где се човек свим тим наукама може научити? А где би било него у — школама!

Школе судале учитељке и васпитатељке наше. Оне нас уче упознавати нас саме и све оно, што је ван нас, природу. Народ, који нема школа, тај је скоро као и друга животиња. Не може напредовати, не може места се маћи. Школе су нужне и за сељака, и за занатлију и за трговца, и за учењака, и за свећеника, и за војника. Кад оно 1866. године Пруси победише Аустријанце, говораху они, да су то учинили пруски учитељи. То значи: у Пруској и војници имају знања, учени су. А ко их је учио? А ко ће други него — учитељи!

Требало би да и ми Срби будемо једаред сами са собом начисто. Требало би да се освестимо, те да сазнамо, шта је узрок нашем наватку, нашој невољи? Је ли крива влада и држава? Јесу ли криве рђаве године? И други народи имају још рђавијих година. Да ко је крив? Најкривље је наше — незнање! Незнање је наш највећи народни душманин. Да је народ наш знао права и снагу своју, он не би под Неманићима пустио да великани са његовом земљом и државом жаре и пале, да се отимају о власт и владу (остала им пушта!) — него би сам

узео кормило државе у своје руке, па би, када је оно дин душманин навалио, као један човек устао и на супрот му изишао, и ми би волели видети тога Турчина, који би кадар био одолети једнодушним отпору свеколиког народа српског!....

Незнање је и сада криво што у породици, општини, држави, што у економији, занатима, трговини, што на књижевном и научном пољу, у школи и цркви не напредујемо онолико, колико би нужно било, ако нећемо да унатраг идемо, да пропадамо.

А где се највећи народни непријатељ, где се незнање највећма тамани? А где ће бити него у — школама! Али зачудо да људи нису кадри увидети то, што је као дан јасно свакоме, који иоле о тој ствари размишља. Као да неки зао дух људима очи заслепљује, те не виде оно, што је така права истина, као што је истина, да је дванут два четири! Или судба људска хоће, да се људи само патњом и муком, да се својим рођеним искуством о истини уверавају?....

Ми и опет велимо, да се човек само у школи може научити свом оном знању, које му је за живот нужно. Подигнимо ми ваљане школе, из којих ће излазити изображени чланови народа, који ће се знати наћи у свакој неприлици, па онда немојмо бриге водити, онда могу долазити године какве хоће, ми ћемо их мирним срцем дочекивати као што их дочекују други изображенији, сретнији народи.

Школа имаде различитих: нижих, средњих и виших. Ниже школе су: народне или пучке, средње су: гимназије и реалке, а више су свеучилишта. Осим тога имаде учитељских, женских, економских, занатлијских и трговачких, и других школа.

Ми ћемо у овом листу говорити о школама опредељујући, шта је којој задатак и уједно означајући, која је од отих школа за нас нужнија, а која је мање нужна или, можда, сасвим сувишна.

СЛИКЕ ИЗ ПРИРОДЕ.

П а с.

(Свршетак.)

Ако се мало поизближе дружите са псетом моћи Бете врло лако опазити, како му је променљив изражај лица. У тој покретљивости физијномије свакако се исказује више умно развиће, и заиста ће сваки признати, да свако псето има своју особиту физијномију, и да два псећа лица не треба мешати, исто као и два човечија.

Између себе пси не живе баш Бог зна како сложно. Кад се сусретну два незнанца, ту онда одмах почиње узајамно њушење, за тим режу једно на друго и често се изметне бој, ако у осталом нису пси супротнот пола. Тим су опет чудноватији примери живе дружбе, која се находи понегда између два пса једног истог

пола. Такви се другови већ свагда не свађају, завек гледају да су заједно, помажу у невољи једно другоме и т. д. Покашто се тако исто друже и са другим животињама.

Најпоузданији је сведок да је псето здраво — његов хладан и влажан нос. Ако је нос сух и врућ, а међутим и очи постају мутне, губи прохтев и т. д. онда је за цело псето болно. У таквом случају ваља га затворити у ваљано покривену кућицу, оставити га да гладује, и напослетку дати му ланеног олаја са добром храном. Већем псу треба дати од тог олаја пуну кашику — од суне — мањем — половину; узимање лека понавља се неколико пута. Рибља маст има исти утицај. У случају ако ланени олај не помогне а ви суните по кавене кашчице истушеног сумпора на хлеб са маслом. Ако при том храните оболело псето пресним или киселим млеком и добрим хлебом, онда у свима болестима није нужно никакве друге лекарије.

Једва ли се може избројати сва корист, коју нам даје псето као домаће животно. Његов значај у цивилизованом свету свакоме је познат из властитог огледа. Али за нецивилизована, или дивља племена оно може бити још кориснији. На островима јужног Океана једу му месо; то исто раде тунгуси, китајци, гренланци, ескимоси и североамерикански индијанци. „На златном брегу, у Африци“, прича Босман, и псе, ваљано угојене, довозе на пијацу и њихово месо цене више него ли ма какве друге животиње. То се исто ради у Анголу, камо су негда давали по неколико робаља за једно псето.“ У новој Зеландији и на малим островима јужног Океана псеће месо држе да је много укусније од крмећег. У Китају може се исто видети како касанин по неколико заклати пса вуче на пазар; али он мора ту непрестано да се брани од других још слободних паса, који гомилама нападају на њихова крвна непријатеља. Ту не давно је један путник видео у Китају у свима касаницима заклане псе. У северној Азији праве од њихове коже хаљине, а у Ђерманији капе, рукавице, кесице за новце, и т. д. Од костију и жила праве лепак. Његовом длаком набијају јастуке, машћу мажу колске точкове; пре су ту маст држали као ваљан лек против суше болести. Шта више и псећи изметаг употребљује се као лек под именом *album graecum*; тај је назив отуд, на његове мнимо лечиве особине.

Већ и у седиј старини умели су да цене корист, коју им даје пас, с тога можете и у књигама наћи многе похвале тој врсној животињи. На ипак понашање с њиме долазило је у опреку с оним уважањем, којим је се оно користило на хартији. Сократ је имао обичај да се заклиње својим псом. Александар Велики тако је био ожалостан превременом смрћу најмилијег пса, да је одмах у његову успомену направио варош с храмовима. Хомер пева Аргуса Улисовог пса, најтужнијим начином. Плутарх сла-

ви Меласифита, — псето једног трговца — које је препливало море за својим господарем. Верност Филероса увенчана је вечито грчким надгробним натписима. У римским споменицима спомиње се псето неког хазнадара, које је са тужним урликањем пливало по Тибру за трупом свога господара. Зотер, јединствено од стражарећих паса, за време опсаде Коринта, које је остало у животу, добило је у награду из државне ризнице сребрну огрлицу са натписом „заштитник и спаситељ Коринта.“ Плиније цени псе врло високо и прича о њима много чудноватих ствари. На прилику, ми ћемо код њега читати, како су Колофонци у својим вечитим војнама држали огромне аремије паса, да је непријатељ прво јуришао на њих и да се ни једна битка није догодила без помоћи њихове. Кад је Александар Велики завојштио на Индију, албански му је цар поклонио псето необичне величине, које се је веома допало Александру. Желећи да види колика му је снага, он је пуштао на њ медведе, дивље вепрове и друге сличне животиње, али пас ни да је се помакао с места. Александру се не допаде таква равнодушност и заповеди те убише пса. Кад је то дочуо албански цар, а он му пошаље друго тако исто, с поруком: „Александар занаг шаље тако сибушну зверад против оваког пса, он хоће лава или слона; он, цар, имао је само два таква пса и ако Александар заповеди да убију и ово, онда му неће остати ни једно.“ Тада Александар пусти лава на дива, па онда слона и псето убије оба двоје. Јустин хоће да зна, да су цареви Габис и Ђир одраћени кучком. Човек неје у стању да прочита све писце, који у звезде кују верност тога живинчета. Спартанци су приносили на жртву псе богу војне. Грци су им подизали споменике; и поред свега тога, реч „псето“ данас значи — поруга. Стари Јегипћани употребљивали су их за лов, и као што се види из старих споменика; врло су их поштовали. Наобрат, Јевреји су псе презирали, и нека места из библије то тврде. Данас Арапи једва ли боље гледају на њи. Стари Ђерманци су високо ценили пса. Кад су 108 г. по хр. Кисиври били побеђени римљанима, последњи морали су да издрже још један жесток бој с њима, који су чували храну и друге ствари побеђених. Код старих Ђерманаца кошало је ловачко псето дванаест шилинга а коњ само шест. Онај, који је код старих Бургунђана украо ловачко псето, морао је јавно пољубити стражњицу тог пса или платити седам шилинга. Канарска острва, по Плинију, добили су своје име у част псета.

Веома је занимљиво читати све што су стари писали, како се и псето може употребити за лек. Особито је Плиније неуморан у набрајању његових лечљивих особина. Ту још долазе Секет, Хипократ, Гален, Фавентије Морел, Бонтије, Ескулан и Амос. Ако метете живо псето на прса, веле они, а болујете од суше болести одмах ћете оздравити.

По мњењу Секста цсето шта више лечи и у болестима слезине. Против падајуће болести ваља јести пасје месо скувано са раним травама, али ту треба да је гучка и да има малу штенад на сиси, па је онда скувати с вином и зејтином. Младо ловачко цсето помаже у болести од бубрега. Ако женскиња, која је имала деце, па после постане нероткиња, онда треба да поједе приличну порцију пасја меса па да се опрости недуга. Пепео од огорелог пса помаже оболелим очима и ако њиме намажете обрве, они ће онда часком добити најдрљу боју.

Но које у стању да наведе све те глупости! Ревели бисмо још то, да се и данданас још по нека од ових срестава употребљују на селу, До душе прежалити се не може, што још и до данданас хомеопатија није обрнула довољну пажњу на ове извршене лекарије.

(По Брему са немачког)

Л. Ивковић.

ШКОЛСКЕ НАРЕДБЕ.

УПУТСТВО РАДИ ВОЂЕЊА ХРОНИКЕ.

Школска хроника садржи попис ил белешке од знатнијих догађаја у месту, особито о променама у стању школе, цркве и другима по општину важнијим заводима у становима, као и о променама у лицима, правима и имању; и садржи белешке о старинама у месту и у околини, као и о ванредним природним и другим по општину срећним и несрећним догађајима, пожарима, опустошењима, потопима, поморима, бурама, леду, суши и глади, заједно с наводом шта је противу оних невоља чињено и с каквим успехом.

Белешке су ове важне особито за мештане, абиће их и од општег интереса; па како је историја ових земаља још врло необрађена, а свуда има података за њу, то би особито данас код свесних школа греста било, да оно пропадне и да се изгуби.

Треба дакле те податке колико год се може, да учитељи сабирају па деци казују. Тим се подгаја свест и понос са својим, буди воља за историју, а њом љубав свог оташтва и постицање, да сваки остави спомен свога живота, по примеру свију честити људи од векова. Белешке су ове мештанима и за науку, као из сопствена живота и искуства, а тим се уједно и врши дужност благодарности према предцима онога места, који радише морално и материјално о напретку општине, и остаће унуцима спомен, који ће довека бити свима честитим потомцима узор и живо семе за даљи рад у корист општине и њене најплеменитије установе, школе и цркве.

Податци за ову хронику могу се наћи:

у старим општинским књигама и записницима, где се уводе сви општински закључци, уговори и промене са паросима учитељима и кметовима;

У црквеним књигама, где су наши старији пароси обично белажили, што им се знатније чинило; о-

собито за места близу намастира у књигама манастирским, а и на иконама у цркви;

има и у приватних људи таквих старих књига, бележака и писама, само ваља распитати за њих и потражити их.

Нешто се може наћи у написима по камењу у цркви и околу цркве, и на камењу надгробном и другом.

Нешто има у књигама и листовима већ печатано, па ваља оно све што се кога места тиче уједно скупити.

Најпосле има и стари људи, који су били очевидци многих знатнијих догађаја онога места, те и њих ваља испитати и оно прибележити.

Исказе ове ваља поделити на белешке о прошлости и белешке о садашњости.

Од исказа и бележака за прошлост важно је све што се зна о насељењу места, поводу, години, именима људи, који су радили, броју душа тадашњих и имању и т. д. све о школи, кад је основана, које највише радио на томе, о првима и даљим учитељима, старатељима управитељима, о плати учитеља, о школским кућама, училима, наставном плану и променама; тако исто и о црквама и осталим задужбинама у месту, о првима и даље паросима, тугорима, и шта има знатно о њима за углед потомству у месту, као и све о имању школе, цркве, општине и приватних људи у месту, и којим је поводом шта порасло ил пало и изгубило се из шака српских.

Белешке ове уводе се најпре онако, каке се до које дође, најбоље на листиће, па кад се довољно и што више може података скупи тако, да се може већ нека целина начинити, онда се пореде хронологички и пренишу у цело.

У исказе о садашњости места има да се уведе, број домова и душа српских, мушких, женских, жењених, удових, деце до краја 15 год. И старих људи преко 70, 80, 90 и више година, па онда исти изкази о душама других народа и вера у месту; даље: број стоке по реду и садања вредност исте; број јавних и приватних зграда за стан људима и домоводства и ових од прилике вредност; простор игранице целога места и атара, и појединце простор, њива, ливада, пашњака, воћњака, винограда, вртова, шума општинских и приватних, српских и не српских и запис свакога јутра земље, што се из српских руку изгуби продајом ил другче, јер се сваким јутром изгубе за векове велике гомиле хране за српски народ. Овамо долазе и изкази о финансијском стању општине, касе, дугови и зајмови општински, приватни српски и не српски, као и број сиротиње, и изкази ил пописи од рђавих обичаја нашега народа, изкази и цифре од излишних трошкова; даље изкази о преступима и злочини као и запис о пресудама; најпосле изкази о стању здравља, болести, и умирању и т. д.

Из овака описа садашњости, који треба да је тачан, пошто ће ово служити довека за мерило, у колико је и у чему је општина напредовала ил опадала, долази уписивање оних на почетку поменутих догађаја и промена, које се лакшег прегледа ради најбоље овако уписује; напред се стави датум, за тим име догађаја крупније написано, а по томе опширнији опис н. п. 15. Авг. 1872 *пожар*, изашао од.. изгорело.. штета пропењена... у помоћ томе наређено..

Главни је правило за писара, да пише чисто и разговетно, особито цифре и имена.

ИЗ НАРОДОПИСА.

Чиме се који народ бави.

Земља наша имаде пет делова, ти су: Јевропа, Азија, Африка, Америка и Аустралија. Тако исто има она пет мора. Море се зове и океан. Ти пет океана јесу: северно ледено море, које ваљима својим удара о Јевропу, Азију и Америку; јужно ледено море, које је сасвим на југу; атлантски океан, којем је Јевропа и Африка с једне а Америка с друге стране; инђијски океан, који удара о источну Африку, о јужну Азију и о западну Аустралију; и највећи од свију океана, а то је велики океан, којем је Азија и Аустралија с једне а Америка с друге стране.

У овом великом океану имаде једно острво (зда.) То се зове Тахити. Њега називају бисером морским, краљицом великог океана, рајем земаљским. А зашто се то острво тако назива? Зато јербо је лепо, јер је дивотно. Неки путник, који је тамо био, овако то острво описује:

„Било је лепо јутро, каквог више нигда нисам доживео. Ја и моје друштво пловисмо к острву Тахиту. Са њега је баш пирио тихи поветарац, па нам је доносио мирисе од биљака, којих је на Тахиту пуно пунцато. Шумовите горе дижаху се на острво, и баш им врхове позлатили беху први јутарњи сунчани зраци. Поред гора ређаху се брежуљци, као и оне пуни дрва и биљака. Пред брежуљцима пугла је равница, на којој седизаху хлебна дрвета и силне палме. Све је још било у дубоком сну, јер тек што се јутро указало

Мало по мало беше све видније. Ми опајасмо под дрвима куће и каноте (колебе). По миље од обале протежу се напоредо с обалом други редови ниских корала, о које се разбијају таласи морски. Између корала и обале вода је мирна и олако могу лађе пристајати. . . . Јутро беше већ прешло, сунце одскочило и равницу обасјало. . . . Ми изиђемо на обалу и ту застанемо читаву гомилу Тахићана. По целом изгледу види се да су то људи благе, и мирне нарави.

Тахита је прави воћњак, права башта. Тек што изађосмо на обалу и пођосмо мало, већ уђосмо у воћњак од хлебног дрвећа, које даје храну свим овим

острвљанима у великом океану. Хлебно дрво пружа гране своје као храст, а зелено лишће одбија сунчане зраке и тако је лепо, тако је изређано, да га је милина погледати. Плод му је такав, да му нема равна. . . . Осим хлебног дрвета дижу се овде велике кокос-палме, надвисујући висом својим сва друга дрвета. . . . Пизанг-џбунови са великим топлим плодом такође су у изобиљу овде. . . . Имаде и жutih, сочних јабука, које су налик на ананас (фине бундеве.) Та јабука је као инђијански минго — шљива, слатка је као грождје. . . . Уза то имаде и дрво, у кога је плод као наше кестење. . . . Међу њима је длакави дуд, (Papiermaulberbaum?) од чије се коре прави дивно тахићанско сукно. Различите друге биљке, међу њима и шећерна трска, заузимају осталу просторију. И најпростија биљка, гуава, тамо је плодна и расти као наш коров. Где пак имаде гарденија, гветајада и калормна, ту тахићани куће своје на горским рекама подижу. На Тахиту је време увек благо као у рају, за то нису нужне бог зна какве куће. Тахићани наређају неколико дирека од хлебна дрвета или од Кокос — палме, то је онде патос; видове начине од бамбус — трске, а као кров набацају лишћа од мирисавог панданга. Тахићанин верује да је њихов Бог Оро живео у Кокос — палми. А то зато, јер од тог дрвета живе сви ови острвљани. У хладовини тога дрвета одмарају се они. Плодовима се његовим хране и поје; лишћем покривају своју колебу; плету од њега котарице и они им служе као лезе и шешири противу сунчаних зрака. Често ткају они хаћине из њега или праве буктиње (машале), да ноћу рибу лове. Суве љуске гору они у ватри, а од конача праве пређе и једеке. Из сочног плода праве балсам, а кокос-уљем балсамишу лешине. Дебло од кокос-палме даје им диреке за кућу, кува им јело, ограђује земљу, даје весла, ратне буџе и копља. За то је невада кокос-гранчица била символ (знамење) краљевске власти, а кад су хтели да освете жртву боговима, а они су метли на њу једну таку гранчицу.

А што је најлепше сама природа то дрво негује. Човек само баца зрели плод у земљу, и овај за неколико дана изникне, а за четир до пет година доноси плода, а за десет година је већ красно шумско дрво, које кроз сто година плодове свом домаћину даје и друге му користи доприноси.

После кокос-палме долази хлебно дрво. Два до три дрвета хране једног човека кроз девет месеци. Ако један Тахићанин посади само десет хлебних дрвета, то је он и према себи и према потомству дужност своју учинио тако исто, као код нас онај човек, који на зими оре, у жези сунчаној жње, па породицу лебом зарани, и који деци по самрти нешто готова новца заштеди.

Пошто смо се сити наггедали, одемо даље. Један Тахићанин позове нас у своју кућу, да се одморимо

и да се мало прихватимо. Патос у кући бешенокривен асурама од лике и присут мирисавим биљкама, а то је доказ, да је наш домаћин од имућнијих људи.

Сада изнесу јело. Но пре него што га окусимо, да видимо чиме је сто постављен? Чаршав је био од велика, свежа пизанг — лишћа, од којег је сваки лист до 6 стопа дуг и врло широк. Као таџири служили су Пуру-листови, као лонци кокос-љуске, а из тигава се пило. Сада изнесу дивне банане, којима је љуска као жута кожа; затим суаве, којима је месо црвено као скерлет а кожа им је провидна; после изнесу неранаца, великих диња, тахитских јабука; за тим пудинга (смешано јело) направљена из банана црвена горска пизанга. То се јело код њих зове поро. За тим послуже са колачима, а овису овако начињени: узели су корења од једне биљке, то су у авану утуцали, замесили су са кокос-млеком и испекли су. Још изнесу печења и кисела хлебнога плода. Даље рибе и рака; ананаса и јамса; а напослетку рате, ораја и као неких питија, начињених од истучена меса од кокос-ораха, које је поливено млеком његовим и морском водом, па је сасуто у бамбус-треску, одакле се онда сипа на таџир. Хајде, читаоче, да окусимо од сваког, јер свако ово јело тако је дивно, да га не можеш бољег пожелети!

Кад већ бесмо сити и одморни, одведе нас домаћин пред колебу. Тамо има љуљашка за кокос-палме привезана. Сваки седне у своју љуљашку. Острвљанин испрва се лагано љуљаше али уједаред одлети 50—60 стопа у вис, као ракетла тако да ми Јевропљани од страха обамресмо. Ни једном од нас није се протело да иде за домаћином, него се ми, првом приликом, њему препоручимо, па — одемо. Ароха! (збогом) изусте он. Збогом сретни, пресретни човече, који рај на земљи уживаш. Ароха! (Наставиће се.)

И ОПЕТ О РЋИ.

Зна се да се рђа на житу, јечму и. т. д. ове године у целој Угарској појавила, осим две горњоугарске жупаније и то да је у јужним, дољним пределима много више било него у горњим хладнијим пределима.

Угарски министар за земљорадњу, дао је покупити све податке о рђи овогодишњој, где год се само показала, па да би се видело шта је узрок тој појави и колика је штета, он је сазвао на збор и договор у Пешту оне, који се баве проучавањем тога: многе практичне економе и учене људе како појединце, тако исто замолио је и друштва што се баве проучавањем природних наука, да пошаљу своје изасланике.

Кад су се сви искупили, а то је било нашег 18. јулија о. г. поздрави их министар за земљорадњу са добродошлицом и стави им више питања у погледу рђе, те да му на та питања одговоре.

Како се рђа и у нашим дољним крајевима доста јако појавила, то држимо да ће нашим земљоделцима

добро доћи ако наведемо све оно што је рађено и закључено на том збору, јер може из тога по који миг, по која корист и за нашег земљорадника бити од важности.

Прво је питање гласило овако: које су главни узроци рђи? На то је одговорено, да рђу проузрокује малена гљивица једна, која се слободним обом добро ни видети неда. Ситно семење од те гљиве попада, ношено ветром, на зелене делове наших жита. Услед тога, што то ситно семење гљиве извлачи хранеће сокове из оне биљке на коју је пало, ослаби не само лист, стабљика и клас, него се не може да развије ни житно или јечмено семе.

Рђа се и од пређе појављивала, али никад тако јако као последње три године. Што се рђа тако намножила у прошле три године, узрок је било влажно похладно и магловито време; а што се ове 1873 године тако јако намножила хрђа, то је отуда што је зима била веома слаба и млака, те преко зиме није утинуло ситно семење гљивице нег се поред млаког времена све више множило. — Још се као узрок рђи могу узети оне траве и жбунови на којима та гљивица живи док се не проспе по житама, а те су биљке: шимширово дрво, пасдрени и оне биљке са јако маљавим, оштрим лишћем и гранама, као што су сватовац, пачје гњиздо, лисицији рен, гавез и т. д.

Друго је питање гласило: Можели се с чим предупредити, да се рђа никад више не појави у нашој земљи? — На то је питање, на жалост, морао збор да једногласно одговори, да томе нема лека!

На даље питање: како би се могло ограничити опустошење, што га рђа причињава, које би била сретства да се учини то — и да ли се могу опустошења отклонити тиме, што би се поља чистије обрађивала и воде изсушивале? — одговорио је збор да ће најбоље бити ако се у Угарској свуда почне сејати жито из Аустралије, које зову „жито Аделаида“, јер се кроз неколико година опазило да за то жито непријања рђа толико, јер је јачег узраста, него наша данашња шеница, а и другчије се развија; даље јер из свог зрна да је брашно које је од најбоље врете; и као што се искуством доказало даје бољу и обилатију жетву него ли наша досадања шеница, а што је најглавније, аустралиска шеница задржава та добра своја својства и овде у Угарској, поред тога може се сејати и наша досадања шеница. Неки су у збору томе држали, да ће рђа мању пустош починити ако се потамане биљке које смо горе наспоменули; али ено у Енглеској је то учињено па опет се јавља рђа и тамо; а у многим дољним пределима и не може се видети дрво шимширово, а рђе опет има. Главно је да је ваздух око усева увек свеж и чист. —

Било је и то питање: да ли се може опет посејати од рђе нападнуто житно зрно?

На то је питање одговорио збор, да се зрно, које долази од рђом нападне шенице, може употребити за сејањ, јер зрно само неће растуривати рђу; али из таког зрна могу да изникну влатови, који ће може бити лакше подлећи рђи и другим житним болестима; те с тога кад се већ мора да сеје тако зрно, ваља га најпре очистити.

Последње питање је било, да ли се семе из иностранства у нашој клими мења; да ли хоће под разним спољашњим и нутарњим приликама да се прилагоди у већој или мањој мери својствима наше шенице? — и на то је питање одговорено са „да“, ал да не би шкодило ако би се то и са научне стране испитало и још боље доказало.

Ето тако су одговарали сакупљени научни и практични економисти, да би се поправило једно стање у будуће. Наши читаоци, који се баве земљорадњом можда ће и сами додати који важнији податак, ал свакако не би шкодило, кад би и они почели и окушавали она сретства која су овде за побољшање наведена.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

(Жетва у Аустро-Угарској године 1873.) У вечерњем листу „Ш. Л.“ од 6 авг. п. р. саопштен је извештај Морица Лајкауфа у име председника бечке житне и брашнарске берзе о овогодишњој жетви у Аустро-Угарској. Из тог извештаја ћемо извадити за наш читалачки свет нарочито оно, што ће наш свет и по својани врста и по близини предела, у којима те врсте роде, највећма занимати. И тако ћемо узети из тог извештаја за сад само оно, што се спомиње о овогодишњој жетви у Угарској, пак ћемо онда изабрати и оне врсте жита, за које ће наш свет радије дознавати, док их тако све не изређамо. — Извештај тај о жетви гласи у Угарској: Узета је по свуда, па и у Угарској за право мерило овогодишње жетве, средња година, за Угарску година 1868. Жетва дакле из те године узима се као жетва средње руке, ни гора ни боља, што многи потврдише, од жетве овогодишње. Резултати су испитивања тога ови.

Почећемо са најглавнијом врстом: **шеницом**:

Тежиште за ту врсту лежи у Угарској, јер док Цизлитава тек 20 милиона дољно-аустријских мерава шенице изда, производи Угарска са Ердељем заједно 48 милиона д. а. мерава.

У првом ћемо реду говорити о овогодишњој шеничној жетви. У Угарској су ове године око три милиона јутара шеницом засејани. Банат и Потисје дочекаше отуда најбољу жетву. Предела ти сасегајући се из жунација: темишварске са 227.163 јутара шеничне оранице, тороиталске 305.535, Чанадске са 109.900 Хевеш Солнок са 183.153 Чонград са 127.798 Бекеш са 182.788. Арад са 141.795, Бихар са 103.487, Сатмар са 40.534. Из свих тих крајева стизаху нам досада, вели управа те бечке берзе, доста жалосни изгледи о овогодишњој жетви, али у опште се узети може да је у свим крајевима шенична пак у средњу руку испала. Толико о овогод. шеници у Угарској.

О јечму и другим врстама жита од ове године говорићемо у другим бројевима.

КЊИЖЕВНОСТ.

— Код браће Јовановића, књижара панчевачких изашла је ових дана књига: Ра-

чуница за народне школе, написао Сима Коњевић, народни учитељ; књига III. — Уједно јављамо накнадно да је штампана и I књига те рачунице. — Као што смо другу књигу ове рачунице топло препоручили, тако исто препоручујемо и ову прву и трећу књигу, а цена је тако малена да их свако може набавити; прва књига стаје 10 новч, друга 12 новч; трећа 16 новчића а може се добити у Панчеву у књижари браће Јовановића.

РАЗНО.

— Број стоке у Аустро-угарској (по званичном бројању пре две године.)

1. У Угарској	на 1	миљу
Коња 2,179,811.	„ 372.	„ миљу
марве 5,279,193.	„ 902.	„ „
Оваца 15,076,997	„ 2575	„ „
Коза 572,951	„ 98	„ „
Свиња. 443,279.	„ 760	„ „
Матараца 33,746	„ 6	„ „
2, у Аустријској поли:	на 1	миљу
Коња 1,389	„ 623.	„ „
Марве 7,429,212	„ 1380.	„ „
Оваца 5,026,398.	„ 922.	„ „
Коза 979,104.	„ 180.	„ „
Свиња 2,551,473	„ 468.	„ „
Матараца 43,070	„ 8.	„ „

— Простор обрађене и необрађене земље у Аустро-Угарској, (по званичном бројању пре две године.)

1. У Угарској:

Ораће земље	1790	миља,	или	30%.
винограда	68	„	—	1%.
вртова и ливада	750	„	—	13%.
пашњака	772	„	—	13%.
шуме	1559	„	—	26%.
свега обрађено	4941	„	—	84%.
не обрађено	94	„	—	15%.

2. У Аустријској половини:

Ораће земље	1774	миље,	или	32%.
винограда	37	„	—	1/2%.
вртова и ливада	706	„	—	13%.
пашњака	849	„	—	15%.
шуме	1658	„	—	30%.
свега обрађено	5026	„	—	92%.
необрађено	426	„	—	7%.

— Изводи ратарски у Аустро-Угарској (по званичном бројању пре две године.)

Родило у меровима по три мереце шенице 40 милијуна мерова; ражи нанолице 50, јечма 30, овса (зоби) 50, кукуруза 30, елде и проје 5, а пиринац 15 иљада; кртоле (кромпира) 90 милијуна, варива 3, репе за шећер и друге 80 милијуна цената, кудеље и лапа 3, дувана 1, комлова 10 иљада цената и вина 40 милијуна акова.

— Изводи рударски у Аустро-Угарској (по званичном бројању пре две године.)

1. У Угарској ископано злата 3,515 $\frac{1}{2}$ л, сребра 53,267, гвожђа 2,092,561 цента, бакра 43,367 ц, олова 37,124, цинка 6,953, живе 1,220, галице 804; плаветна камена 5,133; стигне 11,330; сумпора 1,046; угља 14,326,690; асфалта 246; петролеја 21,629; камените соли 2,326,690; и начињено сушене соли 586,687 цената.

2. У Аустријској половини ископано злата 32 $\frac{1}{2}$ л, сребра 31,070 $\frac{1}{2}$ л, гвожђа 5,571,410 цената, бакра 11,324 ц, олова 106,879;

валаја 733; цинка 38,155; живе 7390; сичана 772; галице 139,780; плаветна камена 1,639; стипсе 31,819; сумпора 25,925; угља 144,336,211; асфалта 1,833; камените соли 5,249,011; и начињено сушено соли 237,876.

— **Колико има коња у Европи.** Русија има 26 милијона, Аустро-Угарска 3,300,000; толико има и Француска; Немачка 3,000,000; Енглеска 2,600,000; Талијанска 1,300,000, Дунавске кнежевине 500,000; Шведска 370,000; Данска 350,000; Белгија 300,000; Нидерланди 242,000; Србија 106,000; Швајцарска 100,000; Грчка 23000; по томе цела остала Европа једва има полу колико сама Русија.

— **Колико се изведе жита у Европи.** У Европи изведе се годишње 1688 милијона хектолитара, (1 хектолитар је 1½ бечких мерова) и то изведе Русија 500 милијона; Немачка 200; Аустро-Угарска 199. Француска 197; Енглеска 133; Талијанска 69; Шпанолска 52; Турска 47; Влашка 48; Шведска 30; Данска 30; Белгија 27; Португалска 11; Нидерланди 10; Швајцарска 7; Србија 5; Грчка 3;

а прима што се прода, у новцу франку ил 1 фор, шајна Русија 652 милијона, Аустро-Угарска 128, доње Подунавље 117, Данска 64, Немачка 62;

а издаје, што купи жита: Енглеска 794 милијона, Француска 150, Белгија 85, Швајцарска 137, Талијанска 23, Шведска 12, Грчка 10.

— **Колико се изведе хмеља у Европи.** Прошле године изведено је у Европи 120,000 комлова по 60 ф. а. в. од цента, најмањом ценом износи 72 милијона форината. Уз то ваља знати, да потрошња пива ужасно расте, тако да још толико хмеља не би сувише било.

— **Колико се потроши шећера у Европи.** Прошле године потрошено је у Европи преко 30 милијона центна шећера и пада по рачуну на главу у Енглеској 35 фуната, Холанду 14, Француској 14, Норвешкој 11, Шведској 9, Швајцарској 9, Немачкој 9, Данској 9, Белгији 7, Португалској 6, Талијанској 5, Аустрији 4, Шпанолској 4, Русији 2, а у северној Америци пада 24 фунте на главу.

— **Колико се изведе шећера на земљи.** Год. 1870 изведено је шећера 36½ милијона центна, и то изведе Куба 12, остале колоније 5, Јава и Суматра 3,482,000; Кинеска 2,840,000; Француске колоније у Америци и Африци 2,400,000; Бразилија 2,200,000; Мауриц 1,200,000; Енглеска Јужна 1,612,000; Порторико 1,863,000; Манила 1,200,000; Мехико 700,000; и ово је све шећер од трске; а шећера од репе изведе се данас око 19 милијона центна и то: у Француској 5,780,000; Немачка 5,042,000; Аустрија 3,645,000; Русија 2,700,000; Белгија 1,114,000; Нидерланди 350,000.

ШТА БИВА ПО СВЕТУ.

— Кад смо прошли број нашега листа завршили, стигла је тужна вест, да је војвода херцеговачки, Лука Вуналовић преминуо у Русији дне 6. јулија 1873. Вест та о смрти његовој није изненадно дошла, јер смо пређе знали и јавили својим читаоцима да је он јако оболео и да ће болну постељу тешко као здрав оставити; али је жестоко бол, који паде сваком Србину на срце на ту вест да је већ и преминуо. Војвода Л. Вукаловић је лице, које ће светска повесница, тајнеумитни судија света, са похвалом и поштовањем спомињати, кад стане причати потоњем свету о крвавим бојевима, што су их били Хришћани против Турака. А Србину, остаје Л. Вукаловић као што је био, узвишен пример српског јунаштва, српског поштења, српске части, једном речи српске врлине. Он ће кроз векове да светли као јасна звезда у сјајноме јуначком колу србињском, где трепере имена: Милоша, Марка, Карађорђа, а докле год буде српска грла и српских песама, непресанце ће да се ори:

„Бојаг бију Херцеговци!“ у спомен оне свете борбе, коју је војвода Лука за ослобођење браће своје започео!

— Из Мола нам јављају пријатељи, да је тамошња политична општина послала четворицу својих учитеља о своје трошку на светску изложбу у Беч, т. ј. два српска и два мађарска учитеља. — Јављајући ово, ми се надамо да честита молска општина неће остати једина, него да ће се на њу угледати ако не баш све, а оно много општина, јер тиме само доприносе својој рођеном напредовању!

— По нашим потиским грајевима влада колера у велико. Јављају нам да су у Ади и Сенти највише страдали и опазило се да је нашега света мање умирало него ли Мађара.

— Ових дана стигла је вест да је млади доктор Ђорђе Стојановић близу Вуковара напрасно умро, баш на путу у Перлез где је изабран за општинског лекара. — Стојановић је био један од најбољих млађих медицинара српских, што сведочи и то, да је одмах чим је науке свршио — постао градским лекаром у Сењу. Поред обичног лекарског проучавања пратио је и књижевност, радећи и сам у „Младој Србадији“ и „Матици“ Нека му је светао спомен међу браћом!

— Познати српски молер, г. С. Симић становаће одсада увек у Н. Саду.

— На светској изложби у Бечу појавила се неких дана ватра Изгорела је једна од дасака за углед саграђена сиромашка кућа. А десило се и то даје неки господин сувише напарно очи гледајући сјајне предмете, те хтеде из орманчића да их, извуче и у шпиг стрпа, кад га полиција дочена и одведе.

— Велики аустријски војвода Албрехт одуговачао је у Варшаву, тамо је држао сјајан обед, при ком је руски цар наздрављиво нашем цару и краљу и његовој војсци са жељом да Русија и Аустрија буду пријатељи.

— Персијски шах „краљ над свим краљевима“ — стигао је већ једном у Беч. Вечлије су га дочекали са познатом својом добром вољом ал канда ће то одушевљење мало да устукне јер се шах понаша у некијим друштвеним стварима мало и сувише — азијатски; а његова пратња невична никаквоме реду задаје доста главобоље — послужноцима дворца у ком је шах одсео. — Одкад је у Бечу примио је шах и грофа Андрашија; разговараше се на турском језику и кад се расташе доби Андрашија персијске ордене и шахову слику.

— Панчевачки суд обуставио је на предлог државног тужиоца лист „Панчевац“ на три месеца. Чујемо да ће зато у Панчеву од недеље почети нов лист да излази, који ће имати значајно име „Граичар.“

— Земунски учитељ јављају да ће лист „Учитељ“ излазити сада редовно али у Вршцу. Уредник ће му бити вршачки учитељ г. Никола Брашован.

— Честита родољупкиња пок. госпођа Харишева, рођена Петровић, оставила је у својој тестаменти 1000 фор. „Матици Српској“; даље: грчкој, николајевској и горњо-варошкој цркви у Земуну по 500 фор.; земунском школском фонду 500 фор.; и сваком општинском шпиталу у Земуну по 500 фор. — Нека јој је слава за навека а дао Бог, хиљадице се таке српске родољупкиње!

— Савет пештанског свеучилишта изабрао је знаног Едмунда Хорна, Јевреја, за професора политичких наука на томе свеучилишту. То је први случај да Јеврејин постаје учитељем на вишој школи у Угарској, а кажу да му је избор одлучно својим гласом председник савета Хатала, који је уједно католички свештеник.

Пештанско свеучилиште добија много у Хорну, који је чувен свуда у образованом свету.

ВЛАСНИК „ЗАДРУГА ЗА СРПСКУ НАРОДНУ ШТАМПАРИЈУ“. — УРЕДНИК: Стеван В. Поновић.

Српска народна задружна штампарија у Новоме Саду 1873.